

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سُبْحَانَ الَّذِي أَسْرَى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
إِلَى الْمَسْجِدِ الْأَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ لِنُرِيَهُ
مِنَ آيَاتِنَا إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ

خانواده متعادل و حقوق آن

برگرفته از آثار:

حضرت آیت الله العظمی جوادی آملی

(دامت برکاته)

فهرست موضوعات

۹.....	سخن ناشر
۱۳.....	درآمد

فصل یکم

مبادی و مبانی خانواده

۲۳.....	مبحث یکم: مبادی خانواده
۲۴.....	گفتار یکم: مفهوم و پیشینه خانواده
۳۰.....	گفتار دوم: ضرورت ازدواج و چالش‌های فراروی آن
۴۴.....	گفتار سوم: اهداف و رهاوردهای تشکیل خانواده
۵۰.....	گفتار چهارم: ارکان خانواده
۶۰.....	مبحث دوم: مبانی خانواده
۶۱.....	گفتار یکم: ماهیت و ویژگی‌های انسان
۶۹.....	گفتار دوم: مبانی دین‌شناسی حقوق خانواده
۷۹.....	گفتار سوم: مبانی تحکیم خانواده

فصل دوم

تشکیل خانواده

۹۳.....	مبحث یکم: مقدمات ازدواج
۹۳.....	گفتار یکم: عقد ازدواج
۹۷.....	گفتار دوم: خواستگاری

گفتار سوم. نامزدی (پیشنهاد ازدواج)..... ١٠٥

مبحث دوم. شروط ازدواج..... ١١١

گفتار یکم. شروط عمومی عقد ازدواج..... ١١٢

گفتار دوم. شروط ضمن عقد ازدواج..... ١٢٨

بند یکم. شروط صحیح..... ١٣١

بند دوم. شروط باطل و غیرمبطل..... ١٣٢

بند سوم. شروط باطل و مبطل عقد..... ١٤٥

مبحث سوم. انواع ازدواج..... ١٤٧

گفتار یکم. ازدواج دائم..... ١٤٨

گفتار دوم. ازدواج موقت..... ١٥٠

بند یکم. تشریح ازدواج موقت..... ١٥٣

بند دوم. شرایط و احکام ازدواج موقت..... ١٧٤

مبحث چهارم. تعدد ازواج..... ١٧٦

گفتار یکم. شبهاتی در مشروعیت تعدد ازواج..... ١٨٢

گفتار دوم. شروط جواز تعدد همسر..... ١٩٦

مبحث پنجم. موانع ازدواج..... ٢٠٣

گفتار یکم. خویشاوندی نسبی..... ٢١٠

گفتار دوم. خویشاوندی سببی..... ٢١٣

گفتار سوم. خویشاوندی رضاعی..... ٢٢٦

گفتار چهارم. خویشاوندی از راه فرزندخواندگی..... ٢٣٤

گفتار پنجم. شوهردار بودن..... ٢٣٥

گفتار ششم. شرك..... ٢٣٧

ادله منع ازدواج با اهل کتاب..... ٢٤٧

گفتار هفتم. در حال عده بودن..... ٢٥٣

١. ازدواج پس از طلاق سوم..... ٢٥٧

٢. ازدواج پس از طلاق نهم..... ٢٦٠

فصل سوم

حقوق و تکالیف خانواده

مبحث یکم. روابط مالی..... ٢٦٥

۲۶۷	گفتار یکم. مهر
۲۷۴	بند یکم. احکام مهر
۲۸۳	بند دوم. هبه مهر
۲۸۸	گفتار دوم. نفقه
۲۹۶	مبحث دوم. روابط غیر مالی
۲۹۹	گفتار یکم. حقوق و تکالیف متقابل زوجین
۳۲۸	گفتار دوم. حقوق و تکالیف متقابل کودکان
۳۲۹	بند یکم. حضانت و رضاع
۳۴۱	بند دوم. سرپرستی

فصل چهارم

فروپاشی خانواده

۳۷۴	مبحث یکم. حکمیت (داوری)
۳۸۱	مبحث دوم. اقسام طلاق
۳۸۶	مبحث سوم. احکام طلاق
۳۹۳	مبحث چهارم. عدّه
۳۹۳	گفتار یکم. عدّه طلاق
۴۰۲	گفتار دوم. عدّه وفات
۴۱۱	فهرست‌ها
۴۱۳	فهرست آیات
۴۲۳	فهرست روایات
۴۲۷	فهرست اعلام
۴۳۱	فهرست کتب
۴۳۵	فهرست منابع

سخن ناشر

از مهم‌ترین دانش‌هایی که از دیرباز در شمار علوم اصیل و در چهارچوب حکمت عملی، در کنار اخلاق و سیاست مدن شکل گرفت و حکمای نامدار اسلامی به دیدهٔ مقوله‌ای زیرساختی و اساسی بدان پرداختند، تدبیر منزل یا اداره خانه و خانواده بود، که این امر دو پیام را در پی داشت: ۱. اهمیت و جایگاه رئیسی موضوع خانواده. ۲. دانشی بودن و نیازمندی به نظام علمی برای اداره امر خانواده. به سخن دیگر، بی‌طراحی دانشی شایسته، هرگز نمی‌توان امر خانواده را به سامان رساند.

خانواده که نخستین و کوچک‌ترین نهاد اجتماعی است، اصیل‌ترین و بنیانی‌ترین بنیادی است که برای ساخت حیثیت‌های جمعی انسان و جامعه شکل می‌گیرد؛ اگر این اولین نهاد، به درستی و با قواعد و مقررات شایسته و نیکو بنیان گیرد، هم آحاد جامعه، هم نهاد جمعی و سرانجام، نظامات اجتماعی آن جامعه، از مرتبت والایی برخوردار خواهد بود و زمینه برای پیدایی بسیاری از کمالات اجتماعی فراهم خواهد گردید. برعکس، چنانچه پایه‌ریزی مناسب و شایسته برای صورت‌بندی ارکان آن به هم نیاید و از

مؤلفه‌های ارزشی و دانشی بهره‌نگیرد، نه تنها از جهات شایسته و نیکوی اجتماعی طرفی نخواهد بست، در جهت سقوط انسانی و هبوط اجتماعی پیش خواهد رفت.

برای شکل‌گیری خانواده‌ای فرهیخته، امور فراوانی نقش دارند که لازم است به یکایک آن‌ها توجه شود؛ اما اساسی‌ترین آن‌ها، شناخت حقوق اعضاء خانواده و سعی در رعایت آن حقوق است.

معرفت درست به حقوق و کوشش در رعایت آن، سبب ایجاد مناسباتی مستحکم و روابطی پولادین میان اعضاء می‌شود که به هیچ‌رو گسستگی نیست، به گونه‌ای که اگر حتی جوامعی بزرگ‌تر با فرهنگی منافی، اراده کند که با آن به ستیز برخیزد، قدرت شکستن آن را نخواهد داشت و فقط کافی است که هر يك از اعضاء خانه و خانواده، ضمن شناخت شخصیت و جایگاه خویش، شخصیت و مکانت دیگر افراد خانواده را نیز بشناسد و در صیانت مناسبات موجود آن مجموعه بکوشد.

گرچه سخن پیرامون خانواده و حقوق آن است، برای شکل‌گیری آن، نخستین و ریشه‌ای‌ترین مسئله، بنیان اصیل ازدواج است که آگاهی و توجه به مباحث پیرامون آن، امری لازم و ضروری است. به هر میزان که امر ازدواج، متقن‌تر و با استواری بیشتر پایه گیرد، قواعد و ارکان اسره یا خانواده نیز از اتقان و صلابت بیشتری برخوردار خواهد بود، زیرا همین پسر و دختر جوان هستند که پس از ازدواج، مرد و زن جامعه و سپس پدر و مادر و سرانجام، جدّ و جدّه خواهند گشت که برای هر نسلی شأنی و مسئولیتی خاص تعریف شده است، از این‌رو در این اثر که «خانواده متعادل و حقوق

آن» نام یافته، به امر ازدواج و مباحث پیرامون آن، به تفصیل پرداخته شده و عمده اموری که در ساختن بنیان خانواده سهم پایه‌ای دارند، توجه و لحاظ شده‌اند. بی‌تردید می‌توان از منظرهای مختلفی به خانواده و جهات وابسته به آن نگریست. به عبارتی، خانواده‌ای که مثلاً با جهان‌شناسی، انسان‌شناسی و معرفت‌شناسی توحیدی مطالعه و واکاوی می‌گردد، جامعه کلان آن نیز به رنگ آن درآمده و همه نهادهای اجتماعی‌اش متأثر از آن شناخت‌ها شکل خواهند گرفت و در برابر، اگر جهان‌بینی و انسان‌شناسی الحادی پایه شناسایی و تأمل قرار گیرد، نه تنها اعضای خانواده، کلیت و فضای عمومی جامعه را نیز بر همین اساس بایستی دانست.

کتاب حاضر، دربر دارنده آموزه‌های وحیانی در زمینه خانواده و حقوق آن، به استناد آراء و نظریات متقن و برهانی فقیه فرزانه، حکیم متأله و مفسر یگانه، حضرت علامه آیت الله جوادی آملی (دام ظلّه) و براساس جهان‌بینی توحیدی و انسان‌شناسی حکمی، عرفانی و قرآنی، به همراه تحلیل فقهی و تفسیر آیات قرآن کریم و روایات معصومین علیهم‌السلام است که سعی نگارنده این اثر در جهت روانی قلم و هماهنگی آن با ضرورت‌های اجتماعی همراه با نیازهای مردمی نیز بر مطلوبیت آن افزوده است.

گرچه در متن کتاب به برخی مباحث غیر حقوقی، یعنی مباحث معرفتی مرتبط با حقوق نیز پرداخته شده، محور اصلی مباحث آن، مسائل حقوقی خانواده است. در این اثر، از منابع موجود مرتبط با موضوع به جز قرآن کریم و روایات معصومین علیهم‌السلام از منابع فقهی، حقوقی، اخلاقی و تفسیری و مجموعه قوانین و مقررات مرتبط استفاده گردیده و این افزایش منابع و

تحلیل‌ها بر این اساس بوده که محتوای بحث در هاله‌ای از ابهام قرار نگیرد و اثر مباحث حقوقی برجسته گردد و از سوی دیگر، تلفیق فقه، حقوق و اخلاق، برای تبیین پشتوانه اجرایی حقوق، امری لازم و ضروری است.

توجه به این نکته نیز خالی از لطف نیست که جای خالی برخی مطالب حقوقی در این اثر مشهود است؛ ولی این کاستی‌ها از عدم بیان مستقل این موضوع در قلم یا بیان حضرت استاد معظم (دام ظلّه) ریشه می‌یابد. نویسندگان این مجموعه، کوشیدند تا از بیان و بنان ارزشمند معظم له، نظر عمیق و تحلیلی ایشان درباره موضوع را استخراج و به علاقه‌مندان تقدیم کنند. مرکز نشر اسراء سپاس خود را از نگارنده محترم جناب آقای دکتر ابراهیم جوانمرد و ناظران و ارزیابان گرامی؛ حجج اسلام دکتر احمد دیلمی، یدالله مقدسی، سید کمال‌الدین عمادی، محمدرضا مصطفی‌پور، دکتر فرج‌الله هدایت‌نیا و دکتر غلامرضا پیوندی و هم‌چنین از نمونه‌خوان محترم آقای قربانعلی محمدعلی‌زاده و صفحه‌آرای گرامی آقای محمدمهدی محرابیون محمدی اعلام می‌دارد.

این کتاب در چهار فصل جداگانه طراحی شده است: فصل یکم به مبادی و مبانی خانواده، فصل دوم به تشکیل خانواده، فصل سوم به حقوق و تکالیف خانواده و فصل چهارم، به موضوع فروپاشی خانواده پرداخته است.

مرکز نشر اسراء

درآمد

حقوق خانواده، از موضوعات پراهمیتی است که از گذشته بسیار دور، اندیشمندان مسلمان، به ویژه فقیهان به آن توجه و دقت داشته‌اند، زیرا خانواده از دیدگاه اسلام، بنیاد جامعه به شمار می‌آید و رکن اساسی این بنیاد، زن و مردی است که خدا آنان را با هویت انسانی آفریده است، از این رو هیچ سازه‌ای نزد خدای سبحان پسندیده‌تر از بنیاد خانواده نیست. به دیگر سخن، هویت هر یک از زن و مرد برای دیگری در مسئله ازدواج، هویت دینی است؛ نه غریزی و آمیزش حیوانی که در هر نر و ماده‌ای یافت می‌شود. پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله در این باره فرمود: «ما من شاب تزوج فی حدائته سنه إلا عَجَّ شیطانهُ یا ویله! عَصَمَ مِنی ثُلثی دینه فلیتی الله العبدُ فی الثلث الآخر»؛ هر مرد و زن جوانی با پیوند زندگی مشترک، بخش مهم دین خود را حفظ می‌کنند. این نگرش ملکوتی به زن و بینش الهی به ازدواج (تشکیل کانون مشترک زناشویی) هرگز مرد را وابسته یا آزاد نمی‌بیند و زن را نیز از

---

۱. جامع احادیث شیعه، ج ۲۰، ص ۹: «یعنی هیچ جوانی نیست که در عنفوان جوانی ازدواج کند، مگر آنکه شیطان مراقب وی ناله برمی‌آورد که او دو سوم دین خود را از من حفظ کرد، پس بنده خدا پس از ازدواج باید درباره یک سوم دیگر دین خود پرهیزکار باشد».

نگاه وابستگی و ابزاری در امان می‌داند.^۱

قرآن کریم در همه کارها، حتی در لذیذترین اعمال حسی، نقش آخرت را بازگو می‌کند. به جوان آماده ازدواج می‌فرماید: ﴿نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَّكُمْ فَأَتُوا حَرْثَكُمْ أَنَّى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِنَفْسِكُمْ﴾^۲؛ یعنی اگر شما ازدواج کردید و همسر گرفتید، به فکر نسل آینده باشید و فرزند صالح پرورانید و آن را برای خودتان مقدم دارید و به امت اسلامی تقدیم کنید، پس چیزی در جهان آفرینش نیست که صبغه آخرت آن را همراهی نکند، چنان‌که رسول خدا ﷺ فرمود: «تَنَاجُحُوا تَنَاسَلُوا تَكْثُرُوا فَإِنِّي أَبَاهِي بِكُمْ الْأُمَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَوْ بِالسَّقَطِ»^۳؛ ازدواج، و نسل خود را فراوان کنید که من در روز قیامت به وجود شما حتی با فرزندهای سقط شده، نزد امت‌های دیگر افتخار می‌کنم؛ نیز طفل سقط شده با چهره‌ای عبوس بر در بهشت می‌ایستد و هر چه به او گفته می‌شود «داخل شو»، وارد نمی‌شود و می‌گوید: «تا پدر و مادرم نیابند، وارد نمی‌شوم».^۴

خانواده، مرکز حفظ سنن ملی و اخلاقی و کانون رشد عواطفی است که سیاست زور در آن راه ندارد و کودکی که در این محیط پرورش می‌یابد، جزئی از ملت و پیرو سنت‌ها، آداب و اخلاق اجتماعی است. ارزش خانواده دارای

۱. ر.ک: زن در آینه جلال و جمال، ص ۳۳۹.

۲. سوره بقره، آیه ۲۲۳.

۳. عوالی اللثالی، ج ۳، ص ۲۸۶؛ بحار الانوار، ج ۱۷، ص ۲۵۹.

۴. عوالی اللثالی، ج ۳، ص ۲۸۷: «أَمَّا عَلِمْتُمْ أَنَّى أَبَاهِي بِكُمْ الْأُمَمَ - يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى بِالسَّقَطِ يَطَّلُ مُحَبِّطًا عَلَى بَابِ الْجَنَّةِ فَيَقُولُ اللَّهُ - عَزَّوَجَلَّ - : ادْخُلِ الْجَنَّةَ فَيَقُولُ: لَا ادْخُلْ حَتَّى يَدْخُلَ أَبَوَايَ قَبْلِي. فَيَقُولُ اللَّهُ - تَبَارَكَ وَتَعَالَى - لِمَلَكٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ: ائْتِنِي بِأَبَوَيْهِ فَيَأْتُرُ بِهِمَا إِلَى الْجَنَّةِ فَيَقُولُ هَذَا بِفَضْلِ رَحْمَتِي لَكَ».

هویت دینی، زمانی روشن می‌شود که گوشه‌ای از اسرار و رموز آن از زبان صاحب وحی بازگو شود: خانواده، چونان بنیان مرصوصی است که جامعه را از پرتگاه و راه صلاح، تباہ و تبار می‌رهاند و از انحراف و خطر تیرگی و تاریکی نجات می‌دهد و راه صلاح و فلاح و نجات را باز می‌گشاید.^۱

آموزه‌های دینی، به حفظ این پیوند وثیق خانوادگی فراوان اهمیت می‌دهد و به هیچ‌رو فروپاشیدن آن را نمی‌پذیرد و با عبارات گوناگون، این مطلب را می‌فهماند:^۲ در برخی آیات، آن را سنت انبیا دانسته و از زبان عیسیای مسیح علیه السلام می‌فرماید: ﴿وَجَعَلَنِي... *... وَبَرًّا بُولَدَتِي وَلَمْ يَجْعَلَنِي جَبَّارًا شَقِيًّا﴾^۳ و درباره یحیای شهید می‌گوید: ﴿وَكَانَ تَقِيًّا * وَبَرًّا بُولَدِيهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا﴾^۴؛ بلکه برای لزوم تکریم پدر و مادر چنین برهان اقامه می‌کند: آن‌گاه که شما کودک و نیازمند بودید، آنان عهده‌دار امورتان بودند، پس اکنون که زمینگیر شده‌اند، عهده‌دار امورشان شوید:^۵ ﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا إِمَّا يَبُلُغَنَّ عِنْدَكَ الْكِبَرَ أَحَدُهُمَا أَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَا أُفٍّ وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَرِيمًا * وَاخْفِضْ لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا كَمَا رَبَّيَانِي صَغِيرًا﴾^۶.

۱. سرچشمه اندیشه ج ۲، ص ۴۲۶.

۲. ر.ک: ادب قضا در اسلام، ص ۱۱۴.

۳. سورهٔ مریم، آیات ۳۱ - ۳۲: «و مرا نسبت به مادرم نیکوکار گردانیده و زورگو و نافرمانم نگردانیده است».

۴. سورهٔ مریم، آیات ۱۳ - ۱۴: «و با پدر و مادر خود، نیک رفتار بود و زورگویی نافرمان نبود».

۵. تسنیم، ج ۵، ص ۳۷۲.

۶. سورهٔ اسراء، آیات ۲۳ - ۲۴: «پروردگارت قطعی حکم کرده که غیر او را نپرستید و به والدین احسان کنید و اگر یکی از آن دو در حیات تو به پیری رسید یا هر دوی آنان سالخورده

اصالت نظام خانواده در اسلام، سبب برقراری پیوند اعضای آن تا پایان عمر با یکدیگر است و به همین گونه، ارتباط میان فرزند با پدر و مادر - هر چه بالاتر رود - و پیوند میان پدر و مادر با فرزند - هر چه پایین تر رود - همگی استوار می ماند. این دو سلسله، افزون بر محرمیت حقوق متقابل مالی، تربیتی، اجتماعی و ... نسبت به یکدیگر دارند؛ مثلاً واجب النفقه یکدیگرند؛ یعنی هریک از این دو سلسله که محتاج شود، بر دیگری واجب است در صورت توانایی مالی، نفقه او را پردازد؛ همچنین فرزند - هر چه پایین تر رود - موظف است به پدر و مادر - هر چه بالاتر رود - احترام بگذارد و همان گونه که میان فرزند و پدر و مادر، حرمت عقوق و وجوب اطاعت از والدین برقرار است، میان فرزند، نوه و نبیره با جد، جدّ عالی و جدّ اعلا نیز برقرار است. افزون بر آن، اسلام پدر و جدّ پدری را قیّم و سرپرست فرزندان و نوادگان نهاده است.^۱

با این وجود، استعمارگران برای رسیدن به مقاصد سودجویانه خودشان، با عناوین گوناگونی، همچون دفاع از حقوق زن، آزادی زن، تساوی حقوق زن و مرد، نجات زن از بدبختی ها و فلاکت ها، احیای شخصیت لگدکوب شده زن، اساس خانواده و نظام زندگی خانوادگی را دستخوش تحول قرار داده و با شعار آزادی زن و نجات او از بردگی مرد، پایه خانواده را

گشتند، کلمه ای که رنجیده خاطر شوند مگو و کمترین آزار به آن ها مرسان و با ایشان به اکرام و احترام سخن بگو. از در رحمت، پر و بال مسکنت بر ایشان بگستر و بگو پروردگارا! این دو را رحم کن، همان طور که مرا در کوچکی ام تربیت کردند».

سست کرده و کانون گرم و پرمهر خانه را به سردی کشانده‌اند. راز انحطاط مادّی‌گرایی در این زمینه، آن است که انسان‌شناسی آن‌ها همانند جهان‌بینی‌شان است، زیرا آنان جهان و انسان را در نشئه طبیعت خلاصه می‌کنند و از آن‌سوی طبیعت بهره‌ای ندارند! آنان تنها تن‌شناس‌اند؛ نه انسان‌شناس! مکاتب بسیاری در دنیای امروز، فعالیت و جنگ بر ضد خانواده را آغاز کرده‌اند و اهداف آنان نابودی شکل درست خانواده، تعریف خانواده و کارکردهای آن است!^۱ این امر، ضرورت بنیاد خانواده با شکل صحیح، تعریف درست و کارکرد مثبت آن در دنیا را می‌نمایاند، زیرا نابودی خانواده با ویرانی جامعه، تنگاتنگ پیوند دارد.

تمایز اندیشه مسلمانان با نگاه غریبان در این است که آنان در مبانی خود به منابع بشری تکیه دارند؛ ولی مسلمانان، افزون بر عقل برهانی، به منبع وحیانی اهتمام می‌ورزند. آنچه شالوده تفکر اندیشمندان مسلمان را شکل می‌دهد، منبعی است که ﴿لَا يَأْتِيهِ الْبُطْلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ خَلْفِهِ﴾.^۲ اگر آن‌ها هم به این منبع، حتی کتاب مقدّس واقعی خود، دسترسی داشتند، به نتیجه مشترک و تقریباً یکسانی با مسلمانان می‌رسیدند، به گونه‌ای که بسیاری از اختلافات دینی و مذهبی از بین می‌رفت؛ لیکن چون منبع استنباط مبانی مختلف شد، اختلاف در مبانی نمایان می‌گردد، درحالی‌که منابع وحیانی هر چه متعدد باشند، مؤید یکدیگرند:^۳ ﴿وَأَنْزَلْنَا

۱. ر.ک: زن در آینه جلال و جمال، ص ۳۹۷.

۲. سوره فصلت، آیه ۴۲: «کتابی که نه در روزگار نزولش باطلی در آن رخنه می‌کند؛ نه تا قیامت».

۳. حق و تکلیف در اسلام، ص ۱۳۴.

إِلَيْكَ الْكِتَابُ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِنًا عَلَيْهِ ﴿۱﴾

به هر روی، درباره موضوع حقوق خانواده، مباحث بسیاری است که نگاهشده‌های مستقل و ارزشمندی به آن اختصاص یافته؛ لیکن در دهه‌های اخیر، به ویژه پس از انقلاب اسلامی ایران، به یمن حاکمیت و استقرار نظام اسلامی و به صحنه آمدن فقه، بر گستره آن افزوده شده و با گسترش مباحث حقوقی - به ویژه حقوق کلاسیک ایران - آثار درخور توجه نیز در این زمینه انتشار یافته که بیشتر آن‌ها با رویکرد حقوقی نوشته شده‌اند. آری! آنچه در علم حقوق درباره این موضوع بحث شده، در آثار فقهی فقیهان نیز به تفصیل بیان شده که شایسته دقت و توجه است.

کتاب حاضر، آموزه‌های وحیانی در زمینه حقوق خانواده را با توجه به آرا و نظریات مستدل و برهانی فقیه، حکیم فرزانه و مفسر یگانه، حضرت آیت الله جوادی آملی - دام ظلّه - باز گفته و تحلیل فقهی قرآن کریم را در تشریح این حکم ارائه می‌کند. این اثر شایسته و ارزشمند، با قلم روان و وزین و هماهنگ با نیاز روز جامعه تدوین شده است.

گرچه در متن کتاب به برخی از مباحث غیرحقوقی پرداخته شده، محور اصلی بحث - یعنی حقوق خانواده - محفوظ مانده است. در این اثر از منابع موجود مرتبط با موضوع و در دسترس، مانند آیات قرآن کریم، احادیث معصومان علیهم‌السلام، کتاب‌های فقهی، حقوقی، اخلاقی و تفسیری و مجموعه قوانین و مقررات مرتبط با موضوع، استفاده گردیده و همراه تبیین و تشریح

۱. سوره مائده، آیه ۴۸: «این کتاب را هم که به حق بر تو نازل کرده‌ایم، مصدق باقیمانده از کتاب‌های پیشین و مسلط بر حفظ آن‌هاست».

مباحث حقوق خانواده، مبنای اخلاقی آن در صورت نیاز بازگو شده، تا محتوای بحث در هاله‌ای از ابهام قرار نگیرد و اثر مباحث حقوقی تجلّی یابد. در ضمن، بحث درباره مبنای فقهی موضوع یادشده نیز در زوایای این اثر مشهود خواهد بود، زیرا تلفیق فقه، حقوق و اخلاق برای تبیین پشتوانه اجرایی حقوق، امری لازم و ضروری است.

رویکرد اساسی و اصلی کتاب، تحلیل مباحث حقوقی است؛ لیکن به نکات اساسی و مهم زیربنایی پیرامون این‌گونه تفکرات پرداخته شده که هر یک محور مستقلی از کتاب را به خود اختصاص داده است. افزون بر آن، جای خالی برخی مطالب حقوقی در این اثر مشاهده می‌شود؛ ولی این کاستی‌ها از عدم بیان مستقل این موضوع در دروس استاد معظم «آیت الله جوادی آملی» برمی‌خیزد که تلاش شده تا نظر عمیق و تحلیلی معظم له درباره موضوع حقوق خانواده واکاوی شود.

پروفسور علم و حیاتی معارج
پروفسور فقه و اصول
گروه حقوق